

محتوایی ارتباط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم بر کاهش تعارضات مادر - دختر نوجوان

مریم قاسمی یزدآبادی^۱

چکیده

تاریخ دریافت: ۹۴/۴/۵ - تاریخ پذیرش: ۹۴/۵/۵

ارتباط والد- فرزند، نقش مهمی در شکل‌گیری آرامش در محیط خانواده دارد. این پژوهش به منظور تعیین میزان اثربخشی آموزش محتوایی ارتباط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم بر کاهش تعارضات مادر - دختر نوجوان انجام شد. روش تحقیق حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی با سه گروه آزمایش و یک گروه کنترل است. به این منظور به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از بین نواحی شهری شهرستان اصفهان یک ناحیه و سپس به صورت تصادفی از بین مدارس آن ناحیه، یک مدرسه (دبیرستان دوره اول دخترانه)، انتخاب و سپس فراخوان داده شده است و دختران دارای تعارض با مادران خود انتخاب گشته‌اند. پس از انجام مصاحبه و مشخص شدن تعارض والد- فرزند، ۳۲ نفر از بین افراد انتخاب شدند به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (گروه مادران، گروه دختران) و یک گروه کنترل قرار گرفتند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از «مقیاس تاکتیک‌های تعارض موری ای. اشتراس»^۲ استفاده شد و در دونوبت، قبل و بعد از آموزش محتوایی ارتباط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم، پیش‌آزمون و پس‌آزمون بعمل آمد. در نهایت، داده‌های جمع‌آوری شده، به کمک تحلیل کوواریانس تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که آموزش محتوایی ارتباط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم بر کاهش تعارضات مادر - دختر نوجوان شرکت‌کنندگان در گروه‌های آزمایش تأثیر معنی‌داری داشت. با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت که ارائه محتوایی ارتباط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم، شیوه

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه دانشگاه علامه طباطبایی

مناسبی برای کاهش تعارضات مادر - دختر نوجوان است. از یافته‌های پژوهش، مدلی استنباطی از لحاظ محتوایی و براساس روابط کلامی مبتنی بر قرآن کریم استخراج شد. (مجذور خی = ۲۹/۰۷؛ $P = ۰/۰۰$). (مجذور خی = ۲۹/۵۹؛ $P = ۰/۰۰$). کلیدواژه‌ها: روابط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم؛ نوجوان؛ تعارض مادر- دختر.

مقدمه

واژه‌ی نوجوانی، مفاهیمی همچون بلوغ و رسش عاطفی، اجتماعی، ذهنی و اخلاقی را در بر می‌گیرد. در دوره‌ی نوجوانی، نوجوان به واسطه‌ی تغییراتی که تجربه می‌کند و به واسطه‌ی تجربه‌ی بحران هویت، با اطرافیان و به ویژه والدین خود دچار تعارض می‌شود (رضوی، ۱۳۸۸). نوجوانان با مشکلات بسیاری از جمله آسیب دیدگی ناشی از فرار و روابط پرخطر با جنس مخالف، خشونت و حوادث رانندگی، اعتیاد، خودکشی و جزآن مواجه می‌شوند که زندگی آنها را تهدید می‌کند. راه‌حل تمام این مشکلات ریشه در روابط میان والدین و نوجوانان دارد (مک‌گرا، ۱۳۸۷).

در دوران نوجوانی، فرد به خودشناسی می‌رسد و در نتیجه‌ی این خودشناسی با چالش‌هایی روبرو می‌شود که این چالش‌ها بیشتر در روابط صمیمانه با سایر افراد خانواده و بخصوص والدین است (خدایاری فرد، ۱۳۹۰).

روابط نادرست با نوجوانان از لحاظ میزان محبت، روابط عاطفی و سخت‌گیری‌های بیش از حد باعث ایجاد تعارضات می‌شود. والدین معمولاً نوجوانان را به صورت کودک می‌نگرند و این درک نشدن باعث ایجاد کشمکش بین آنها می‌شود و به مقاومت نوجوان در مقابل دستورات و تحکم والدین منجر می‌شود (احمدی، ۱۳۸۹). کاپلان (۱۳۹۳)، نداشتن تعامل صحیح بین والد- فرزند را موجب فقدان یا از دست دادن روابط بین آنها می‌داند و آن را علت بروز احساس افسردگی، انزوا و بوجود آمدن اشکال در عملکرد فردی خانوادگی آنها می‌شود. محمدخانی، (۱۳۸۸)، علت اصلی بروز تنش‌های دورن خانواده را فقدان روابط صمیمانه و اطمینان بخش والدین با فرزندان و دیگر اعضای خانواده معرفی می‌کند.

سطوح بالای تعارض به صورت مداوم می‌تواند باعث ایجاد مشکلات روانی-اجتماعی و سایر مشکلاتی شود که در طول نوجوانی گسترش می‌یابد و می‌تواند باعث ایجاد مشکل و نقص در پیوندهای رابطه‌ای و تبدیل به مشکلات در زندگی بعدی گردد (کولینز لارسن^۱، ۱۹۹۲). نوع روابط والدین با نوجوانان، باعث می‌شود که آنها در هنگام بروز تعارض، احساس خشم، ناسازگاری و تضاد را میان خود و والدین تجربه کنند، یا اینکه خود را به والدین نزدیکتر احساس کنند (گوردون^۲ و فرجادی، ۱۳۸۳). عدم ارتباط صحیح والدین با فرزندان، موجب عدم پذیرش آنها توسط نوجوانان می‌شود، به ویژه دختران نوجوان، اغلب والدین خود را قبول ندارند و این موجب افزایش تعارضات می‌شود (کار^۳، ۲۰۰۰). فیر، چمپین و ریزلند^۴ (۲۰۰۹)، نیز عدم ارتباط صحیح والدین با فرزندان را موجب بروز تنش‌ها و تعارضات بین والد-فرزند می‌دانند. والدینی که به علت افسردگی، ارتباط کلامی کم و یا نادرستی با فرزندان خود دارند، زمینه بروز تنش‌ها را افزایش می‌دهند. امیرحسینی (۱۳۹۰)، خانواده سالم، خانواده‌ای را می‌داند که میان اعضاء آن، به ویژه والدین و فرزندان، رابطه صحیحی حاکم باشد و برای رسیدن به این ارتباط صحیح آموزش مهارت‌های لازم و داشتن دانایی ضرورت دارد. ارتباط مؤثر، موجب رشد و تکامل اعتماد بنفس و اجتماعی شدن اعضاء خانواده می‌گردد. نوع و نظام ارتباطی اعضاء خانواده، مهارت‌های فردی آینده آنها را نیز تضمین می‌کند و عملکرد اجتماعی آن‌ها را بهبود می‌بخشد (الیور و میلر^۵، ۱۹۹۴).

زبان، مهمترین عامل ارتباطی انسان و کلام ساده‌ترین و کاربردی‌ترین وسیله تبادل و تفاهم انسان‌ها بشمار می‌رود. کلمه و کلام، دارای ارزش و مفهومی است و می‌تواند تعبیر و تفاسیر گوناگونی به دنبال خود داشته باشد (راهنمایی، ۱۳۸۵). گفتگو، نقش

1. Collins, A. & Laursen, B.

2. Gordon, T.

3. Carr, A.

4. Fear, J.M; Champion, J.E. & Reeslund, L.

5. Oliver, J. & Miller, S.H.

ویژه‌ای در ارتباط بین فردی دارد. خداوند، بشر را به ابزار و امکانات لازم و کافی برای ارتباط کلامی مجهز کرده است (فیض الاسلام، ۱۳۶۵). در قرآن مجید از ظرایف و دقایق بسیاری درباره مناسبات فردی و اجتماعی انسان با خداوند، خود، دیگران و طبیعت سخن رفته است. در این میان موضوع ارتباطات و به ویژه ارتباطات کلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که ریشه آن را در متن محوری و کلام محوری ادیان ابراهیمی و به صورت خاص در اسلام و مخصوصاً در کلام الله مجید باید جست. از این رو، بررسی دیدگاه قرآن مجید درباره ارتباطات کلامی و نقش حیاتی آن در کاهش ناهنجاری‌ها و آسیب‌های فردی و اجتماعی به ویژه در دنیای معاصر اهمیت و ضرورت دو چندان می‌یابد (احمدزاده، ۱۳۹۲). به همین دلیل، محقق در این پژوهش، درصدد پاسخگویی به این سؤال است که؛ آیا آموزش محتوایی ارتباط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم بر کاهش تعارضات مادر - دختر نوجوان مؤثر است؟

روش تحقیق

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، دانش‌آموزان مقطع دبیرستان دوره‌ی اول شهر اصفهان و مادران آنها در سال تحصیلی ۹۳-۹۴، دارای سن ۱۳ و ۱۴ سال بودند، که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از بین نواحی شهری شهرستان اصفهان یک ناحیه و سپس به صورت تصادفی از بین مدارس آن ناحیه، یک مدرسه (دبیرستان دوره اول دخترانه)، انتخاب و سپس فراخوان داده شده است و دختران دارای تعارض با مادران خود انتخاب گشته‌اند. پس از انجام مصاحبه و مشخص شدن تعارض والد-فرزند، ۳۲ نفر از بین افراد انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (گروه مادران، گروه دختران) و یک گروه کنترل قرار گرفتند. از خانواده دختران حاضر در گروه دختران، رضایت‌نامه جهت حضور در جلسات آموزشی گرفته شد.

ابزار پژوهش؛ از «مقیاس تاکتیک‌های تعارض موری ای. اشتراس» استفاده شد. این

مقیاس دارای ۱۵ سوال است که برای سنجش سه تاکتیک حل تعارض، (استدلال^۱، پرخاشگری کلامی^۲ و خشونت^۳) بین اعضای خانواده تدوین شده است. این مقیاس دارای سه فرم است: تعارض با برادر و خواهر، تعارض با والدین و حل تعارض مادر-پدر. در این پژوهش از فرم تعارض با والدین (تعارض با مادر) استفاده شد. پرسشهای «مقیاس تاکتیک‌های تعارض موری ای. اشتراس» گویای رفتارهایی است که فرد در شرایط تعارض با اعضای خانواده به آنها دست می‌زند، و نمرات آن تعداد دفعاتی است که رفتار مورد نظر در سال گذشته رخ داده است. پنج سؤال اول این پرسشنامه، استدلال، پنج سؤال دوم، پرخاشگری کلامی. پنج سؤال سوم پرسشنامه، پرخاشگری فیزیکی را می‌سنجد. نمره کل نیز به سطح تعارضات موجود اشاره دارد. پژوهش‌های متعددی، همسانی درونی خرده مقیاس‌های استدلال، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری فیزیکی را تایید می‌نماید. دامنه ضریب آلفای کرونباخ مقیاس استدلال بین ۴۲ درصد تا ۷۶ درصد، مقیاس پرخاشگری کلامی بین ۶۲ درصد تا ۸۸ درصد و برای خرده مقیاس پرخاشگری فیزیکی بین ۴۲ درصد تا ۹۶ درصد به دست آمده است (ثنایی ذاکر، ۱۳۷۹). داده‌های بدست آمده، به دوروش کمی و کیفی مورد بررسی قرار گرفتند، که در تحقیق کمی از روش آزمون کوواریانس استفاده شد و در روش کیفی، از روش هرمنوتیک^۴ استفاده گردید. مکتب تفسیری تأویلی (هرمنوتیک)، پویایی و تعدد نگرش‌های خوانندگان و زوایای دیدشان در برابر نص و دشواری رسیدن به معنای نهایی نص است. براساس این روش، درک عینی متن، به معنای دستیابی به فهم مطابق با واقع امکان‌پذیر نیست، زیرا عنصر ذهنیت و پیش‌داوری مفسر، شرط رسیدن به فهم است و در هر دریافتی، بالاجبار دخالت دارد (واعظی، ۱۳۸۰).

-
1. Reasoning.
 2. Verbal aggression.
 3. Violence.
 4. Hermeneutik.

یافته‌های پژوهش

محتوای روابط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم با توجه به مدل محتوایی ذکر شده توسط پروچاسکا^۱ (۱۳۹۱)، در جدول شماره ۱ دسته بندی شده است.

جدول ۱: محتوای روابط کلامی مبتنی بر قرآن کریم

افق نظریه‌های پایه	افق قرآن کریم	افق محقق
طبق دیدگاه اریک برن، اولین قانون ارتباطات این است که زمانی که ارتباطات بصورت مکمل هستند ارتباطات بصورت نامحدود ادامه می‌یابد.	هرگاه گوینده بتواند مقصود خود را به راحتی و با رساترین تعبیر ادا کند، فصیح نامیده می‌شود. مهمترین سخن آن است که گوش را اذیت نکند و فهم را به خطر نیندازد. ^۲ اصل فصاحت و بلاغت	رسا و مفهوم بودن کلام، از پیچیدگی گفتگو جلوگیری می‌کند.
پذیرش مثبت ناشروط از دیدگاه راجرز، فرق قائل شدن بین رفتار فرد و خود فرد است.	لینت ضد خشونت است، کلام لین همراه با نوعی نرمی و لطافت است، با شفقت و صحبت کردن در عین قاطعیت داشتن، دلپسند بودن گفتار، ادب و احترام متقابل و انصاف داشتن، از زیرمجموعه‌های کلام لین است. ^۳ اصل لینت کلام	آرام و لطیف گفتگو کردن، باعث رشد افکار در گفتگو و بالارفتن پذیرش می‌شود.
مفهوم خردمندی الیس یعنی توسل به شیوه‌های مؤثر، انعطاف پذیر و منطقی برای تحقق اهداف مشخص.	قول سدید، گفتار محکم، استوار و خلل ناپذیر است. استدلال کردن، نصیحت و امر بمعروف و نهی از منکر، مراجعه به اهل علم،	حاکم کردن و محور کردن عقل در گفتگو، موجب حل بهتر تعارضات می‌شود.

1. Prochaska, J.

۲. سوره بلد: ۹/۸ / نساء: ۸، ۶۳ / قصص: ۳۴ / احزاب: ۳۲ / مدثر: ۲۴ / مائده: ۱۰۱ / اسراء: ۸۵، ۵۳ / بقره: ۲۱۷ / لقمان: ۱۹ / زمر: ۱۸ / مزمل: ۵.

۳. سوره طه: ۴۴ / آل عمران: ۱۵۹ / اسراء: ۲۸، ۵۳ / حج: ۲۴ / مریم: ۴۷ / یوسف: ۹۹، ۱۰۰ / انعام: ۱۵۲.

افق نظریه‌های پایه	افق قرآن کریم	افق محقق
	سنجیده سخن گفتن، رعایت انصاف و حق و استوار بودن کلام، هدفدار بودن، اولویت شناسی، عمل کردن، گفتار مایه منزلت ^۱ . اصل سدید بودن	
در رویکرد راجرز، رابطه اهمیت زیادی دارد، توجه به مخاطب، نگرش‌ها و عقاید او از موارد مهم درمان است.	میسور بودن به مفهوم سهل و آسان بودن است. آسان گویی و دوری از ملال و کسالت، مخاطب محوری، آهستگی در کلام، پرهیز از بیهوده‌گویی و لغو نبودن کلام ^۲ . اصل میسور بودن	مخاطب محوری و دقت در روحیه مخاطب در هنگام گفتگو، پذیرش را افزایش می‌دهد.
-----	قول معروف، گفتار و سخنی است که خوب و شایسته باشد. آداب زیرمجموعه معروف بودن کلام، نیکو و نیکوتر حرف زدن، رعایت عفت کلام و قول حسن و احسن می‌باشد. خداوند در قرآن، سخن را به پاک و ناپاک تقسیم می‌کند که زیرمجموعه حقوق فرزند پرورد و والد ب فرزند به صورت مشترک است. کریم بودن، در قرآن فقط یکبار سفارش شده است، آنجا که با پدر و مادر سخن گفته می‌شود. آداب زیرمجموعه‌ی کریم بودن شامل، موضع‌گیری مثبت در برابر تندى و	توجه به حقوق مخاطب در سرتاسر گفتگو.

۱. سوره احزاب: ۷۰، ۶۳، ۷۱ / فرقان: ۴۵، ۴۶ / فصلت: ۳۴، ۳۳ / نحل: ۴۳ / ابراء: ۳۶ / آل عمران: ۶۶ / نساء: ۴۳ / اعراف: ۶۲، ۱۸۷ / نمل: ۲۲ / بقره: ۱۰۴، ۴۴ / نازعات: ۴۲ الی ۴۶ / صف: ۳، ۲ / یوسف: ۵۴.
۲. سوره قمر: ۴۰ / اسراء: ۲۸ / کهف: ۶۶، ۶۵، ۷۹ الی ۸۲ / انبیاء: ۸۳ / حجرات: ۴، ۲ / لقمان: ۱۹ مومنون: ۳ / نباء: ۳۵.

افق نظریه‌های پایه	افق قرآن کریم	افق محقق
	خشونت، تشریفات در کلامف آهنگ ملایم، صبور بودن، رازداری، همگامی، اعتمادآفرینی است. که زیرمجموعه حقوق والد بر فرزند است. ^۱ اصل معروف و کریم بودن کلام.	
-----	سلام کردن، آغاز و پایان گفتگوبا دعای خیر و پاسخ دادن با دعایی بهتر، از سفارشات خداوند در قرآن است. ^۲ اصل حسن مطلع و حسن ختام.	نشان دادن حسن نیت در شروع گفتگو، موجب کمتر شدن تعارضات می شود.

فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش‌های آماری تحلیل کواریانس، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحلیل کواریانس جهت بررسی تفاوت بین گروه‌ها در متغیر تعارض مادران، در مرحله‌ی پس آزمون، در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل کواریانس جهت بررسی تفاوت بین گروه‌ها در متغیر تعارض مادران

منبع تأثیرات	شاخص‌ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری	مجذوراتا
پیش آزمون		۷۶۰/۳۲	۱	۷۶۰/۳۲	۱۵/۳۴	۰/۰۰	۰/۳۱
عضویت گروهی		۵۱۵۱/۶۶	۴	۱۲۸۷/۹۱	۲۵/۹۹	۰/۰۰	۰/۷۵
خطا		۱۶۸۴/۷۹	۳۴	۴۹/۵۵			

همانطور که در جدول ۲ ملاحظه می‌گردد، نتایج تحلیل کواریانس، نشانگر آن است که

۱. بقره: ۸۳، ۲۶۳ / ابراهیم: ۲۴ الی ۲۶ / اسراء: ۲۳، ۵۳ / انعام: ۱۰۸ / مریم: ۴۵ / هود: ۶۹ / نحل: ۳۲ / فرقان: ۶۳ /
رعد: ۲۲ / فصلت: ۳۴ / حجرات: ۴، ۲۰ / نور: ۶۳ انفال: ۶۵ / اعراف: ۶۸ / نساء: ۱۴۸ / آل عمران: ۱۸ / توبه: ۱۶ /
حجرات: ۱۲ / هود: ۲۸، ۲۹، ۷۴ / شعراء: ۱۳۵.
۲. سوره انعام: ۵۴ / هود: ۶۹ / حجر: ۵۲ / مریم: ۴۷ / نحل: ۳۲ / یونس: ۱۰ / نساء: ۸۶.

با کنترل نمرات پیش‌آزمون، در مرحله‌ی پس‌آزمون، بین گروه‌های آزمایش و کنترل، تفاوت معناداری وجود دارد. توان آماری ۱ نیز نشان دهنده‌ی دقت آزمون و کفایت حجم نمونه است. نتایج آزمون کروسکال-والیس، جهت مقایسه‌ی نمرات اختلافی مراحل پس‌آزمون و پیش‌آزمون تعارض مادران، نیز تأیید کننده‌ی نتایج تحلیل کواریانس می‌باشد (مجذور خی = ۲۹/۰۷؛ $P = ۰/۰۰$). نتایج تحلیل کواریانس جهت بررسی تفاوت بین گروه‌ها در متغیر تعارض دختران، در مرحله‌ی پس‌آزمون، در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل کواریانس جهت بررسی تفاوت بین گروه‌ها در متغیر تعارض دختران

مجدوراتا	معناداری	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	شاخص‌ها منبع تأثیرات
۰/۱۶	۰/۰۱	۶/۸۵	۴۰۴/۱۱	۱	۴۰۴/۱۱	پیش‌آزمون
۰/۶۷	۰/۰۰	۱۷/۵۳	۱۰۶۰/۲۳	۴	۴۲۴۰/۹۳	عضویت گروهی
			۶۰/۴۵	۳۴	۲۰۵۵/۳۸	خطا

همان‌طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌گردد، نتایج تحلیل کواریانس، نشانگر آن است که با کنترل نمرات پیش‌آزمون، در مرحله‌ی پس‌آزمون، بین گروه‌های آزمایش و کنترل، تفاوت معناداری وجود دارد. توان آماری ۱ نیز نشانگر دقت آزمون و کفایت حجم نمونه است. نتایج آزمون کروسکال-والیس، جهت مقایسه‌ی نمرات اختلافی مراحل پس‌آزمون و پیش‌آزمون تعارض دختران، نیز تأیید کننده‌ی نتایج تحلیل کواریانس می‌باشد (مجذور خی = ۲۹/۵۹؛ $P = ۰/۰۰$).

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به دنبال این بود که نشان دهد آیا آموزش محتوایی روابط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم بر کاهش تعارضات مادر و دختر تأثیر دارد؟

طبق یافته‌های حاصل از پژوهش، فرضیه تحقیق پذیرفته شده و آموزش محتوایی روابط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم، موجب کاهش تعارضات دختران با مادران آنها شد.

کاپالدی^۱ و همکاران (۲۰۰۱)، نشان دادند که نوجوانانی که دارای دوستانی با رفتار پرخاشگرانه هستند، در حل تعارضات بین خود و والدینشان بیشتر از رفتار پرخاشگرانه استفاده می‌کنند. آموزه‌های کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم، با ایجاد زیرمجموعه‌های کلامی ذکر شده، باعث بوجود آمدن رفتارهای درونی در فرد می‌شود و این رفتار دینی موجب کاهش تعارضات می‌گردد. پژوهش مؤمنی و شهبازی راد (۱۳۹۱)، بین افزایش معنویت و دینداری و افزایش راهبردهای مقابله‌ای با مسائل و مشکلات و تعارضات رابطه مثبت بدست آوردند، همچنین دریافتند که افزایش آموزه‌های معنوی موجب بهبود کیفیت زندگی در برخورد با مسائل و تعارضات می‌گردد. شریعتی و کرمی (۱۳۸۹)، بیان کردند، آموزه‌های قرآنی طبق آیه ۱۳۴ آل عمران، موجب کنترل خشم در افراد و بروز مؤثر و مثبت خشم در روابط بین فردی می‌گردد. غلامزاده، عطاری و شفیع آبادی (۱۳۸۸)، نشان دادند که آموزش مهارت‌های ارتباطی موجب افزایش کارایی خانواده در مقوله‌های حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها و همراهی عاطفی افراد با یکدیگر می‌گردد. پیرس و اکسین^۲ و سرخوش (۱۳۸۲)، نشان دادند که، آموزه‌های دینی موجب داشتن چارچوب مذهبی - ارزشی مشترک بین مادر و فرزند می‌شود. اگر مادر و فرزند رفتار مذهبی مشابهی داشته باشند، پیوندهای اجتماعی آنها افزایش می‌یابد و تعارض‌های بین آنها کاهش پیدا می‌کند.

و آموزش محتوایی روابط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم، با افزایش مهارت‌های توجه به حقوق مخاطب در سرتاسر گفتگو، نشان دادن حسن نیت در شروع گفتگو، مخاطب محوری و دقت در روحیه مخاطب در هنگام گفتگو، آرام و لطیف گفتگو کردن، حاکم

1. Capaldi, D.M.

2. Pearce, L. & Auxin, W.J.

کردن و محور کردن عقل در گفتگو و رسا و مفهوم بودن کلام، از پیچیدگی گفتگو جلوگیری می‌کند و تعارض را کاهش می‌دهد. با در نظر گرفتن مهارت‌های فوق در زیر مجموعه سلامت روان، می‌توان از پژوهش‌های زیر جهت تبیین یافته‌های پژوهش استفاده کرد.

دین و لیتل وود^۱ (۲۰۰۷)، دین (۲۰۱۰)، ابورایه و خلیل^۲ (۲۰۰۹) و رزمارین^۳ (۲۰۰۹)، نشان دادند که کسانی که مذهبی تر هستند از سلامت روانی بهتری برخوردار هستند، داشتن سلامت روانی در حل تعارضات نیز تأثیر گذار است. بهرامی احسان و تاشک (۱۳۸۳)، نشان دادند که جهت‌گیری مذهبی با افزایش سلامت روان و کاهش اختلالات روانی، رابطه معنی داری دارد. واعظی و کجباف (۱۳۸۸)، دیتداری را با سلامت روان دارای رابطه مثبت بیان کردند و معتقدند به منظور پیشگیری از اختلافات و اختلالات روانی، آموزه‌های دینی را باید در جامعه و خانواده تقویت کرد.

آموزش محتوایی روابط کلامی مبتنی بر آیات قرآن کریم، با افزایش هماهنگی بین قول و عمل می‌شود. کینسگ فک و گریچ^۴ (۲۰۰۴)، نشان دادند که هماهنگ بودن عمل با رفتار، در موردی که والدین خود در برخورد بین فردی پدر و مادر، کمتر از رفتارهای پر خاشگروانه در حل تعارض استفاده می‌کرده‌اند و یا اصلاً استفاده نمی‌کردند، فرزندان آنها نیز از این شیوه‌های حل تعارض خود استفاده نمی‌کنند و بیشتر با استدلال و آرامش تعارض‌های خود را حل می‌کنند. جنسن-کمپل و گرازیانو^۵ (۱۹۹۶)، در تحقیقی با عنوان ارتباط بین روابط و شخصیت و مدیریت تعارض بین فردی، نشان دادند استفاده از استدلال را بهترین انتخاب برای برخورد با تعارض بین فردی والد-نوجوان دانستند. پیرس، اکسین (۱۳۸۲)، تأثیر زندگی

1. Dein, S. & Littlewood, R.

2. Abu-Rayya, H.M. & Khalil, M.

3. Rosmarin, D.H.

4. Kinsfogek, K.M. & Grych, J.H.

5. Jensen-Campbell, L.A. & Graziano, W.G.

مذهبی را بر کیفیت مناسبات خانواده مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که رفتار مذهبی چارچوب ارزشی مشترک ایجاد می‌کند که اگر مادر و فرزند رفتار مشابهی داشته باشند پیوندهای اجتماعی آنها تقویت می‌شود. اسمیت^۱ (۲۰۰۳) در پژوهشی در بررسی استفاده از کتاب‌های دینی در افزایش تعاملات اجتماعی، نشان داد؛ دین و آموزش دینی با بوجود آوردن سه بعد کلیدی (نظم اخلاقی، صلاحیت‌های یادگرفته شده و روابط اجتماعی و سازمانی)، باعث افزایش و بهبود مهارت‌های اجتماعی گشته و در حل تعارضات میان فردی بسیار مؤثر است. نتیجه‌ی تحقیق صالح صادق پو، محمودیان و سلمانیان (۱۳۸۸)، در بررسی تأثیر آموزه‌های قرآنی بر بهبود پذیرش اجتماعی به این نتیجه رسیدند که آموزش آموزه‌های قرآنی و تمرین‌های کارگاهی بر پذیرش اجتماعی تأثیر مثبت دارد

کرمی، شریعتی و اسمعیلی (۱۳۹۲)، در بررسی اثربخشی آموزه‌های اخلاقی سوره‌ی حجرات بر مهارت‌های ارتباطی دانش‌آموزان پسر، نشان دادند که آموزش اخلاقی - اجتماعی سوره‌ی حجرات بر مهارت‌های ارتباطی دانش‌آموزان مؤثر است. ساجدی (۱۳۸۷)، استفاده بهینه از قرآن را موجب کسب تجربیات معنوی می‌داند، که از طریق آموزه‌های آن، بعد عاطفی در ارتباط با دیگران تقویت می‌شود و از آنجا که اساس ارتباط اجتماعی را در نرم‌خویی و انس و الفت با دیگران می‌داند، رعایت دستورات ارتباطی قرآن را موجب بهبود ارتباطات اجتماعی می‌داند.

جهت‌گیری مذهبی در افراد، با مرکز کنترل درونی، خودبرانگیختگی و حساسیت هیجانی همبستگی مثبت دارد، همچنین جهت‌گیری مذهبی با هوش هیجانی که آگاهی و درک هیجان‌ات خود فرد و ظرفیت احساس همدلی با دیگران و پذیرش دیدگاه‌های آنها را در بر می‌گیرد، ارتباط معناداری دارد (اشکان و کردتوقایی، ۱۳۸۸).

دین (۲۰۱۳)، در بررسی‌های خود به این نتیجه رسید که کسانی که بیشتر در

1. Smith, CH.

مراسمات دینی شرکت می‌کنند، تعلیمات دینی بیشتری دریافت می‌کنند در نتیجه میزان مهارت‌های انضباطی آنها بیشتر است، همچنین از سطوح پایین تر از افسردگی و ناامیدی برخوردارند.

منابع

- قرآن کریم. (ترجمه محمد مهدی فولادوند). قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم.
- احمد زاده، سید مصطفی. (۱۳۹۲). اصول حاکم بر ارتباطات کلامی میان فردی از دیدگاه قرآن کریم. *فصلنامه پژوهش‌های قرآنی*. شماره ۵۷.
- احمدی، احمد. (۱۳۸۹). *روان‌شناسی نوجوانان و جوانان*. اصفهان: مشعل.
- اشکان، مریم؛ کردتوقابی، رسول. (۱۳۸۸). بررسی رابطه دینداری (جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی) و هوش هیجانی. *مجله پژوهش‌های تربیت اسلامی*. سال ۴، شماره ۱۴ و ۱۵، ۲۹-۳۸.
- امیرحسینی، زهرا. (۱۳۹۰). اصول و شیوه‌های مؤثر ارتباط والدین و فرزندان. *مجله طهورا*، سال ۴، شماره ۱۱. ۷۷-۱۰۸.
- بهرامی احسان، هادی و تاشک، آناهیتا. (۱۳۸۳). ابعاد رابطه میان جهت‌گیری مذهبی و سلامت روانی و ارزیابی مقیاس جهت‌گیری مذهبی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*. شماره ۶۹-۴۱-۶۴.
- پروچاسکا، جیمز، و نوراکس، جان. (۱۳۹۱). نظریه‌های روان‌درمانی (نظام‌های روانی) (ترجمه بیحیی سید محمدی). تهران: ارسباران.
- پیرس، لیزادی؛ اکسین، ویلیام جی؛ سرخوش، سعیدالله. (۱۳۸۲). تأثیر زندگی مذهبی خانواده بر کیفیت مناسبات مادر-فرزندی. *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی*. شماره ۱۴، ۱۸۵-۲۱۷.
- خدایاری فرد، محمد. (۱۳۹۰). *مسائل نوجوانان و جوانان*. انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، ص ۳۲.
- راهنمایی، سید احمد. (۱۳۸۵). *آشنایی با اصول و فنون مشاوره. مؤسسه آموزشی-پرورشی امام خمینی (ره)*.
- رضوی، اقدس سادات. (۱۳۸۸). نوجوانی و هویت یابی. *مجله مشاوره مدرسه*، دوره ۵، شماره ۱.
- ساجدی، ابوالفضل. (۱۳۸۷). دین و بهداشت روانی. *فصلنامه علمی تخصصی روان‌شناسی در تعامل با دین*. شماره ۱. ۵۵-۸۶.
- شریعتی، صدرالدین؛ کرمی، مرتضی. (۱۳۸۹). رویکرد و مهارت‌های کنترل خشم بر اساس آموزه‌های اسلامی. *مجله فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*. شماره ۳، ۳۷-۱۰۰.

- صالح صدق پور، بهرام، محمودیان، مجید، و سلمانیان، حمید رضا. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر آموزه‌های قرآنی بر بهبود پذیرش اجتماعی. *فصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآنی*، شماره ۲، ۱۷-۲۶.
- غلامزاده، مریم، عطاری، یوسفعلی، و شفیق آبادی، عبدالله. (۱۳۸۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر کارایی خانواده در زوجین مراجعه کننده به مرکز بهزیستی شهراوهاز. *مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، شماره ۴۱، ۸۷-۱۱۰.
- کاپلان، پاولا. (۱۳۹۳). *مادرت را سرزنش نکن*. ترجمه مهدی قراچه داغی، تهران: انتشارات نقش و نگار. تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۳.
- گوردون، توماس؛ فرجادی، پریچهر. (۱۳۸۳). *فرهنگ تفاهم در ارتباط با فرزندان*. ترجمه پریچهر فرجادی. تهران: انتشارات آیین تفاهم. تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۲.
- محمدخانی، پروانه. (۱۳۸۸). *آشننگی‌ها در روابط زوجی و راه‌های افزایش رضایت زناشویی*. تهران: نشر قطره.
- مک گرا، جراللد. (۱۳۸۷). *پرکردن شکاف* (ترجمه مهدی قراچه داغی). تهران: انتشارات آسیم. تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۱.
- مؤمنی، خدامراد؛ شهبازی راد، افسانه. (۱۳۹۱). رابطه معنویت، تاب‌آوری و راهبردهای مقابله‌ای با کیفیت زندگی دانشجویی. *نشریه علوم رفتاری*. سال ۶. شماره ۲.
- واعظی، احمد. (۱۳۸۰). *درآمدی بر هرمنوتیک*. مؤسسه فرهنگ دانش و اندیشه معاصر.
- واعظی، مریم؛ کجیاب، محمدباقر. (۱۳۸۸). دین‌ورزی و سلامت روانی. *مجله تازه‌های روان‌درمانی*. شماره ۵۱ و ۵۲، ۵۵-۲۹.
- Abu- Rayya, H.M., & Khalil, M. (2009). The multi – religion identity measure: A new scale for use with divers religions. *Journal of Muslim mental health*. 4, 124-138.
- Capaldi, D.M., Dishion, T.J., Stoolmiller, M., & Yoeger, K. (2001). Aggression toward female partners by at-risk young men: The contribution of male adolescent friendships. *Developmental psychology*, 37, 61-73.
- Carr, A. (2000). *Family thereby*, London: Hohn willy & sons. Vol.1.
- Collins, A., & Laursen, B. (1992). Conflict and relationship during adolescence, Inc. U. Shantz, & W. W. Hartup. (Eds). *Conflict in child and adolescent development* (pp. 216 -241). New York: Combridge university press.
- Dein, S. (2010). Religion, spirituality and depression: Implications for research and treatment. *Primary care and community psychiatry*. 11(2): 67-72.
- Dein, S. (2013). Religion and mental health: current findings. *RC. Psych. Royal collect of psychiatrists*.

- Dein, S. Littlewood, R (2007). The voice of God. *Anthropol med.* 14:213-228.
- Fear, J.M; Champion, J.E; and Reeslund, L. (2009). Parental depression and interparental conflict: children and adolescents' self-blame and coping responses. *Journals of Family psychology*, vol 23, no,5, 762- 766.
- Jensen-Campbell, L.A, Graziano, W. G. (1996). Personality and relationships as moderators of interpersonal conflict in adolescenc. *Merrill- Palmer quarterly*, vol, 42. No,1.
- Kinsfogek, K.M. and Grych, J.H. (2004). Interparental conflict and adolescent ating relatinshipa: Intergrating cognitive, emotional, and peer influences. *Journal of Family psychology*, 3, 505-515.
- Oliver, J. & Miller, SH. (1994). "Couple communication." *Journal of psychology & chirstianity*, vol 13, No 2. 151-157.
- Rosmarin, D.H., Pirutinsky, S., Paragment, K.I., & Krumrei, E. J. (2009). Are religious beliefs relevant to mental health among jews? *Psychology of religion and spirituality*, 1, 180- 190.
- Smith, CH. (2003). Theorizing religious effects among for the scientific study of religion 42:1. 17-30.

